

"Fritänkaren", intervju i *Kultur 2009/2010*, Västra Götalandsregionen 2010.

Kulturpolitik

» Har du hört talas om infrastruktursnobbar
eller sjukvårdselit någon gång? »

Fritänkaren

David Karlsson

■ Han hoppade av kulturutredningen, men frågorna om den samtida svenska kulturpolitiken lämnade honom inte. Så David Karlsson

■ David Karlsson beställer en caffè latte och föreslår att vi sätter oss vid ett fönsterbord med utsikt över Järntorget i Göteborg.

Han är idéhistoriker, kulturskribent och verksam vid Nätverkstan i Göteborg en kort promenad från kaféet där vi sitter. Sommaren 2007 fick han också uppdraget att vara sekreterare i kulturutredningen, en utredning som han ett år senare valde att hoppa av.

Så istället för en statlig kulturutredning blev det en egen utredning, i form av en bok med titeln *En kulturutredning: pengar, konst och politik* (Glänta). Och det ska vi vara glada för: den svenska kulturpolitiska debatten behöver fritänkare som David Karlsson.

I boken förklarar han bland annat varför det inte bara är koffein i kaffet som han nu smuttar på, utan också en hel del kultur. Det finns två tätt sammantvinnade tendenser i vår samtid, skriver han: kulturens ekonomisering och ekonomins kulturalisering.

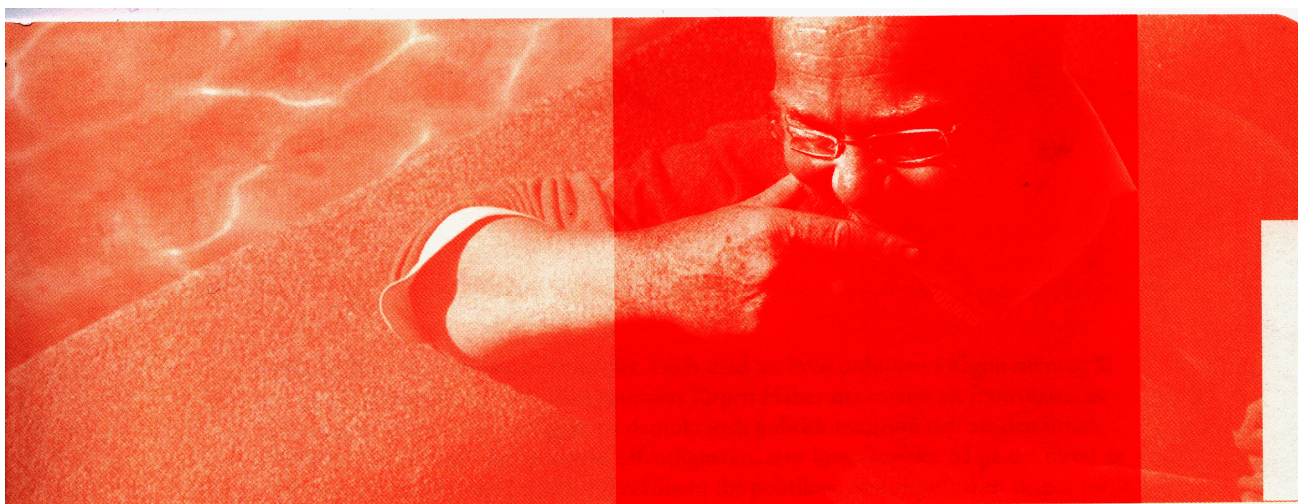
Den förra innebär att det kulturella fältet diskuteras alltmer i ekonomiska termer, den senare att värdet på varor och tjänster alltmer baseras på dessas kulturella innehåll. Och det är i det senare fallet som latten kommer in i bilden.

Bönorna och mjölken utgör bara en bråkdel av priset. Det är hur väl kaffet fungerar som livsstilsmarkör, hur det stärker vår identitet, hur mycket upplevelse det ger oss, som avgör hur mycket vi är beredda att betala för det.

Eller annorlunda: hur mycket kulturellt värde som tryckts ner i muggen.

Den typen av aha-ögonblick sockrar David Karlsson rikligt med i boken och balanserar det smakfullt med grundliga och perspektivrika genomgångar av den svenska kulturpolitikens dåtid och framtid.

På det sättet lyckas han göra både kulturpolitiken och vår förvirrade samtid mer begriplig. Vilket inte är illa med tanke på hur undflyende de båda fenomenen är. "Äntligen någon som reder ut begreppen och sätter in frågorna i ett aktuellt sammanhang", har varit en vanlig reaktion från människor som läst hans bok. Senast hände det på spårvagnen strax före vårt möte.

satte sig ner och skrev sin egen kulturutredning där han försöker gå till grunden med frågor om konsten, politiken och pengarna.

David Karlsson har själv ingen uppfattning om varför reaktionerna blivit som de blivit.

– Nä, jag vet inte säger han, jag har ju själv ett ambivalent förhållande till kulturpolitik. Ofta tycker jag att den lider brist på idéer och visioner, ett ideologiskt underskott som gör debatten lite trist, faktiskt. Det jag försöker göra i boken är att ställa frågorna från ett lite annat håll, mer filosofiskt och grundläggande. Varför ska vi överhuvudtaget ha en kulturpolitik, den typen av naiva frågor.

Ramen i boken är kulturutredningen och ditt avhopp från den. Även om du är förtegen om orsakerna förstår man att det fanns samarbetssvårigheter med huvudsekreteraren, men du antyder också mer strukturella problem. Med lite perspektiv – fick kulturutredningen en omöjlig uppgift?

– Jag lutar faktiskt mer och mer åt att tro det. Det har hänt så oerhört mycket på kulturområdet sedan 1974 års kulturpolitik och vi var oerhört ambitiösa, vi ville omfatta allt i våra analyser, och dessutom förankra dem hos kulturlivets aktörer. Då är 18 månader för kort tid. Jämför till exempel med Tyskland där de hade fyra år på sig. Kombinationen av den svåra uppgiften och trycket utifrån gjorde dessutom att det uppstod slitningar i gruppen. Det var tråkigt men kanske inte så konstigt.

Du konstaterar att svensk kulturpolitik ofta präglas av konsensus. Är det bra eller dåligt, tror du? Och är det en äkta eller falsk konsensus? För man kan ju också tycka att det alltid bråkas om kulturen ... ?

– Någon har sagt att konsensus är en bra slutpunkt men en dålig startpunkt. Visst är det bra med en stark, stabil majoritet som är positiv till en aktiv kulturpolitik, men det negativa är att den ideologiska diskussionen då tenderar att stanna av. Jag tror nog att det finns en hel del konfliktpunkter, men de kommer sällan upp till ytan, kanske just därför

David Karlsson

att det förs väldigt få ideologiska debatter om kulturpolitiken. Den är underdiskuterad och vi behöver politiker som vill och kan ändra på det.

Ändå finns det väl tecken på att den – falska eller äkta – enigheten är på väg att spricka. Globaliseringen medför ju att många av samtidens konflikter formuleras i kulturella termer, som du påpekar i boken. Och ett mer hemvävt exempel är kristdemokraternas kritik av den svenska så kallade kultureliten. Är kulturpolitiken på väg att återideologiseras?

– Jag tror att man måste skilja på kulturen och kulturpolitiken i den diskussionen. Kulturpolitiken har ett fortsatt ideologiskt underskott, medan kulturen har fått en ny roll som arena för samhälleliga konflikter. Ta till exempel Sverigedemokraterna och hela diskussionen om vad som är svenskt, det är ju ett slags kulturellt projekt. Men det är inte en fråga för det kulturpolitiska systemet, utan för hela det politiska fältet. Kulturen är större än kulturpolitiken. Det är därför det behövs kulturell kompetens även inom andra politikområden.

Något som de flesta är överens om, i alla fall i retoriken, är att kulturen är värdefull. Men det är förstås ett ganska innehållslöst påstående om man inte definierar vad man menar med "värde". På senare år har det varit populärt att tala om kulturens ekonomiska värde. Om vi nu kan mäta ett sådant värde, hur påverkar det kulturpolitiken?

– Alla undersökningar och rapporter tyder på att kulturen blir en allt viktigare ekonomisk faktor. I det finns både en möjlighet och en risk, menar jag. Kulturens ekonomiska värde kan användas som ett argument både för att satsa mer och för att satsa mindre på kulturen. Tror man att det är ett bevis på att kulturen klarar sig utan offentliga insatser, då har man bristande kunskap om hur det kulturella fältet fungerar. Men det är också ett misstag att vägra inse att konstnärligt värdefull kultur också kan generera pengar. Kulturpolitikens kärna är dock att bidra till att skapa konstnärliga värden, så svaret på din fråga är kanske att kulturpolitiken inte påverkas särskilt mycket. Eller åtminstone att den inte borde påverkas så mycket.

Du skriver i början av boken att kulturpolitiken skiljer sig från andra politikområden eftersom kulturen är mer grundläggande än politiken. Men kan man inte säga samma sak om andra områden? Miljön är kanske det mest naturliga exemplet? Eller finns det något radikalt annorlunda i kulturpolitiken?

– Jag tycker nog ändå att det finns det, i och med att även politiken i någon mening är ett kulturellt fenomen. Den tyske filosofen Jürgen Habermas menar att framväxten av en offentlighet är det som möjliggör en demokratisk politisk tradition och att den litterära offentligheten föregår den politiska offentligheten, rent kronologiskt. Så på det sättet är kulturen en förutsättning eller ett fundament för politiken. Kulturpolitiken skapar förutsättningar för all annan politik. Sedan kan man förstås säga att ren luft som vi kan andas och rent vatten som vi kan dricka är ännu mer grundläggande, men det är nog en annan typ av diskussion.

Längre fram i boken skriver du, med stöd av bland andra urbanforskaren Jane Jacobs, om behovet av politiska strukturer och metoder som kan hantera komplexa sammanhang, och säger sedan att "kulturpolitiken kräver kunskap". Jo, men vilka politikområden gör inte det, tänker jag?

– Alla gör naturligtvis det, men på kulturområdet finns en tendens att nedvärdera eller bagatellisera behovet av expertkunskap. Man ifrågasätter till och med att det finns något sådant som experter och kallar dem istället för kultursnobbar eller kulturelit. Har du hört talas om infrastruktursnobbar eller sjukvårdselit någon gång? Jag tror att det är viktigt att vi tydligare lyfter fram behovet av kunskap i kulturpolitiken, och erkänner att det faktiskt finns ganska allvarliga kunskapsbrister i dag.

I debatten om portföljmodellen och regionaliseringen av kulturpolitiken har både anhängarna och kritikerna hävdat att "de andra" saknar tillräcklig kunskap inom det kulturpolitiska området.

– Ja, det är lite lustigt. Min tanke är att eftersom kulturen är så komplex, och förändras så snabbt, så ställs det oerhört höga krav på kulturpolitiker om de ska kunna göra ett bra jobb. Det handlar bland annat mycket om hur man rekryterar, vilka människor man får in i systemet och hur man lyckas hålla både individens och organisationens kunskap aktuell. Om besluten sedan fattas nationellt eller regionalt är kanske inte så viktigt, det viktiga är hur och på vilka grunder besluten tas.

**» Det finns två tätt sammantvinnade tendenser i vår samtid ...
kulturens ekonomisering och ekonomins kulturalisering. »**

Det gränsar också till diskussionen om "armlängds avstånd", det vill säga att politikerna ska stödja men inte styra kulturen. Varför är det en så viktig princip?

– Som jag skriver i boken finns det två huvudsakliga skäl. Det första är en demokrati-fråga och maktodelningsprincip. Politiker eller tjänstemän ska inte styra konsten. Då kan kulturpolitiken missbrukas och dess legitimitet urholkas. Det andra är att ett system med sakkunniga som fattar beslut helt enkelt borgar för att man fattar bättre beslut. Hur det blir i Västra Götalandsregionen nu när portföljmodellen ska börja användas återstår att se. Förslaget att inrätta en konstnärlig referensgrupp är ett bra första steg, och jag hoppas verkligen att den intentionen fullföljs. Beslut om konst bör tas av konstnärliga experter, det vill säga av kulturlivets aktörer.

Ett annat begrepp som är centralt i boken är "kvalitet". I de tio principer som du formulerar som ett slags sammanfattning skriver du att om kvalitetsbegreppet avskaffas i kulturpolitiken försvinner skälen att överhuvudtaget ha en kulturpolitik. Men har inte postmodernismen lärt oss att kvalitet är något relativt, som i värsta fall bara avspeglar en vit, manlig förtryckande hegemoni?

– Jo, men det handlar om att hålla två tankar i huvudet samtidigt. Vi måste göra vår hegemonianalys och sedan försöka ta oss bortanför den. Kulturen och konsten är impregnerade av maktrelationer, men det är inte allt. Vad vi kallar kvalitet återspeglar naturligtvis maktförhållanden i samhället vi lever i, det betyder inte att vi inte kan tala om estetiskt värde. Vi måste i själva verket diskutera det för att fördjupa vår förståelse, få fler perspektiv, lära oss mer. Konstnärlig kvalitet kan vi bara fastställa provisoriskt och i en dialog med andra. Vad som är konstnärlig kvalitet bör fortsätta att vara en omstridd fråga, det mår konsten bara bra av. En kulturpolitik som vägrar ta den diskussionen gör både sig själv och kulturen en otjänst. Om allt är lika bra, är det svårt att motivera varför vi ska ge stöd till vissa men inte till andra.

Du skriver också att kulturpolitiken bör kännetecknas av finansieringsmässig pluralism. Det är med andra ord bra att kulturen får sina pengar från flera håll. I Sverige har vi ju traditionellt sett det offentliga som en garanti för kulturlivets integritet, medan det till exempel i USA finns en närmast motsatt tradition. Hur ska en bra finansieringsmix se ut?

– I Irland får man dra av hundra procent när man sponsrar kultur, i Sverige noll procent. Det är möjligen ett faktum som stämmer till eftertanke. Ur kulturproducentens perspektiv är det definitivt bättre att man han sin finansiering från flera håll. Det är som Sven-

» Kulturen är större än kulturpolitiken. Det är därför det behövs kulturell kompetens även inom andra politikområden. »

s. 135

Eric Liedman sagt: det är bättre att tjäna flera herrar än att bara tjäna en. I många andra länder finns starka fristående stiftelser, men den traditionen har vi tyvärr inte i Sverige. Den enda stiftelse av det slaget som vi haft är Framtidens kultur som nu kommer att försvinna. Även regionaliseringen kan få negativa konsekvenser i det här perspektivet, eftersom en ökad samordning mellan olika kulturpolitiska nivåer gör att det blir färre aktörer för kulturlivet att vända sig till. Det är en oroande utveckling, tyvärr.

Vi som är engagerade i kulturpolitiska frågor har ibland en tendens att tro att kulturpolitik kan lösa all världens problem. Men även om kulturella frågor spelar en allt större politisk roll och kulturpolitiken närmat sig politikens centrum, finns det saker som man inte löser med kulturpolitik, påpekar du, till exempel segregationen. Där krävs att vi kompletterar med andra politiska medel. Om kulturpolitiken ändå vill bidra till att bygga ett jämlikt välfärdssamhälle, vilken roll är den mest konstruktiva?

– Jag tror att kulturen måste in på ett annat sätt i skolan, inte som ett trevligt avbrott utan som en självklar del av verksamheten. Jag tror att konstnärslöner är ett sätt att få väldigt mycket att hända med väldigt små medel. Vi måste ha medier som tar sitt demokratiska uppdrag på allvar, alltså måste mediepolitiken vara en vital del av kulturpolitiken. Och, kanske viktigast av allt, kulturpolitiken måste erbjuda arenor för möten, forum för debatter, mötesplatser där människor kan diskutera och möta varandras åsikter.

Du skriver att kulturpolitiken ofta lider av att vi glömmer bort de grundläggande frågorna och förirrar in oss i en härva av honnörssord och återvändsgränder. Så därför tänker jag avsluta med en rak och enkel fråga: vad ska vi egentligen ha kulturpolitiken till?

– Ja, du, det är inte helt enkelt. Men då säger jag så här: kulturpolitiken ska garantera en kulturell infrastruktur och ge varje medborgare möjlighet att leva ett uttrycksfullt liv.

DAVID BJÖRKLUND

